

Central de Resultats

Evolució de la prestació de serveis d'atenció farmacèutica i serveis relacionats amb la salut comunitària a les farmàcies de Catalunya 2012-2017

Resum executiu

- Els serveis professionals assistencials a les farmàcies comunitàries de Catalunya han experimentat un creixement continu des de la seva concertació al 2012.
- El programa de manteniment amb metadona implica 158 farmàcies, atén una mitjana de més de 1.000 pacients cada mes i subministra anualment més de 12.000 tractaments.
- Des de la concertació del servei, 129 farmàcies han realitzat el cribratge del VIH, han fet 13.754 proves i han obtingut 135 resultats positius (10 per cada 1.000 proves). Des de l'any 2014 fins al 2017, s'ha incrementat un 54,9% el nombre de farmàcies que ofereixen el servei i un 111,2% el nombre de proves.
- Pel que fa al model organitzatiu pel cribratge del càncer de còlon i recte, aquest abasta les províncies de Barcelona, Girona i Alt Pirineu. Actualment implica una mitjana mensual de 643 farmàcies, valor que s'ha multiplicat gairebé per 10 des de la seva concertació. Des del 2013 s'ha incrementat un 430% el nombre de col·lectors entregats, i s'ha assolit una participació mitjana propera al 50% de la població diana.

Introducció

Catalunya va ser pionera a Europa en la integració d'activitats preventives i assistencials al si de les farmàcies comunitàries amb la publicació l'any 1997 del document de consens *Llibre Blanc per la integració de les activitats preventives a les oficines de farmàcia*. D'ençà de llavors, els esforços d'institucions, organitzacions i societats científiques han desenvolupat una planificació estratègica per al desenvolupament i la implantació d'activitats d'atenció farmacèutica centrades en el pacient, coordinades amb els altres professionals sanitaris i nivells assistencials i emmarcades en els objectius de política sanitària del Pla de Salut de Catalunya, que culmina en el Pla de Salut 2011-2015 amb la formulació de l'objectiu de tenir definida la cartera de serveis a les farmàcies comunitàries al final del seu període de vigència. La farmàcia comunitària catalana s'incloïa fefaentment en els projectes prioritaris destinats a integrar la salut pública i comunitària en el model assistencial i en el desenvolupament d'activitats i programes de protecció de la salut i prevenció de malalties cròniques.

Catalunya va ser pionera a Europa en la integració d'activitats preventives i assistencials al si de les farmàcies comunitàries

L'any 2012 s'assoleix la concertació de dos serveis amb el sistema públic, d'acord amb el procediment d'incorporació de nous serveis a la cartera de serveis descrit en el Concert d'Atenció Farmacèutica, subscrit entre el CatSalut i el Consell de Col·legis de Farmacèutics de Catalunya. El següent pla, que marcava els objectius 2016-2020, refermà aquesta integració en la gestió compartida de processos assistencials, i activitats de promoció de la salut i prevenció de la malaltia, en les diferents rutes assistencials o els objectius operatius dels plans directors existents. La creació de la Xarxa de Farmàcies Sentinella de Catalunya l'any 2017 va ser la darrera activitat inclosa en els serveis que desenvolupen les farmàcies comunitàries.

L'any 2012 s'assoleix la concertació de dos serveis amb el sistema públic

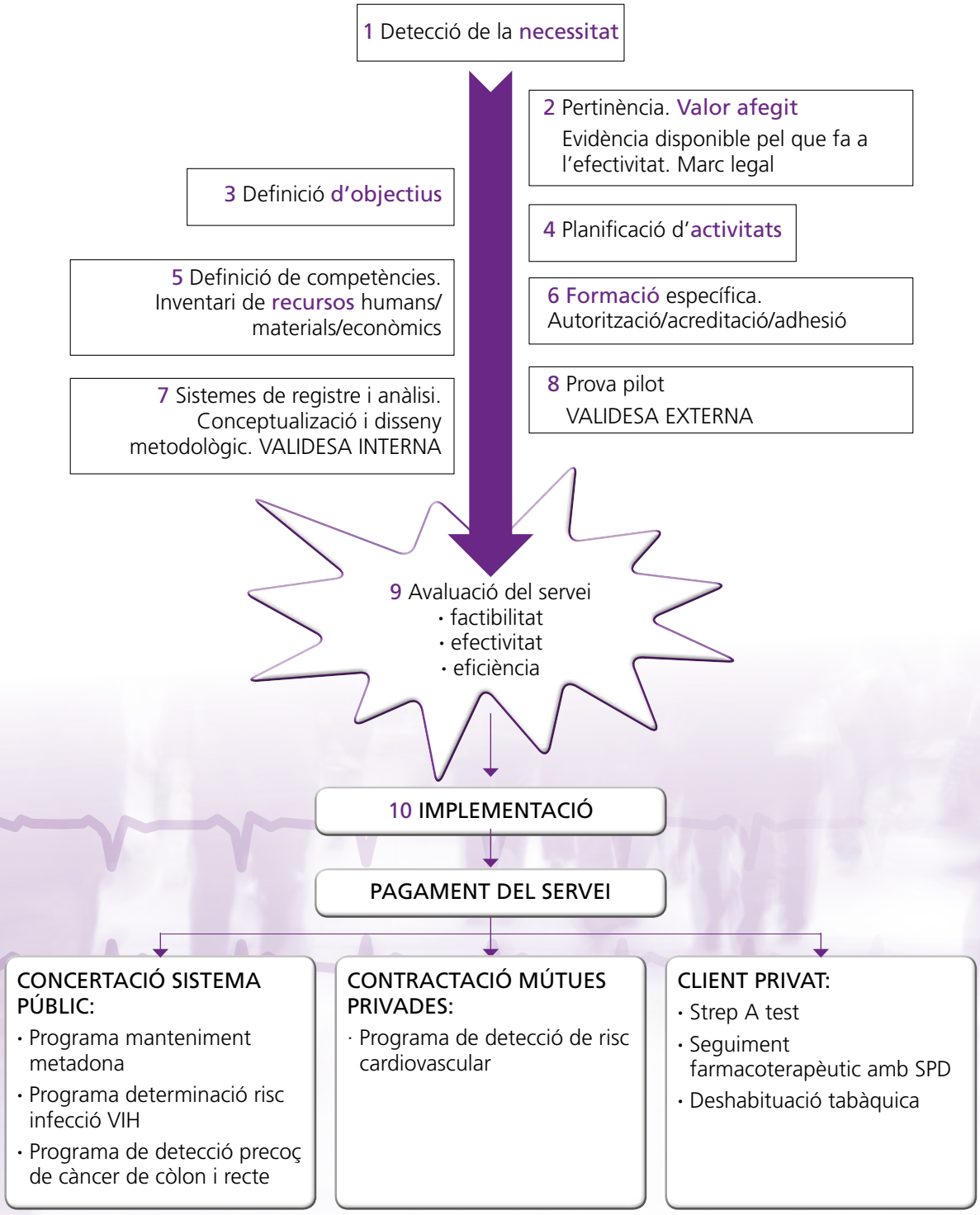
Aquest monogràfic pretén ser el primer informe que aporti informació sobre el desenvolupament i l'evolució dels serveis professionals farmacèutics que es duen a terme a Catalunya.

Procediment normalitzat per a la incorporació d'un nou servei

El procediment, que es mostra a la Figura 1, comença invariablement per la detecció de necessitats des d'una aproximació epidemiològica o social. Les fonts d'informació per avaluar aquesta necessitat poden tenir el seu origen en el teixit social, els altres professionals o nivells assistencials, les institucions o la pròpia xarxa de farmàcies comunitàries. El procés de planifi-

cació continua amb l'estudi de la pertinença, evidència disponible sobre la seva efectivitat, marc legal i competencial que permeti desenvolupar l'activitat, i el valor afegit que pot representar en el contínuum assistencial dels usuaris o per al Sistema Nacional de Salut. El procediment estableix experiències pilot i culmina amb l'avaluació de la validesa externa dels resultats en termes de suficiència, idoneïtat, efectivitat i eficiència. Els serveis avaluats poden tenir tres destinataris finals: el principal finançador de la cartera pública, les entitats d'assegurament lliure o el propi usuari finalista.

Figura 1. Procediment normalitzat per a la prestació d'un nou servei

Serveis concertats amb el CatSalut

Actualment, hi ha tres serveis emmarcats en el Concert d'Atenció Farmacèutica subscrit entre el CatSalut i el Consell. El primer que es va incorporar al concert va ser el del programa de manteniment amb metadona l'any 1998. Els serveis del programa per la determinació del risc d'infecció del VIH per mitjà del test ràpid i el programa de detecció precoç de càncer de còlon i recte es van incorporar l'any 2012, després de l'avaluació dels resultats obtinguts en les corresponents proves pilot i seguint el procediment descrit a la Figura 1.

El present informe exposa l'evolució de l'activitat des del 2012 fins al 2017, és a dir, des de la seva concertació, i no des de la seva conceptualització i fases de pilotatge que daten del 2009 o, com en el cas del programa de manteniment amb metadona, de dates encara més anteriors.

Programa de manteniment amb metadona

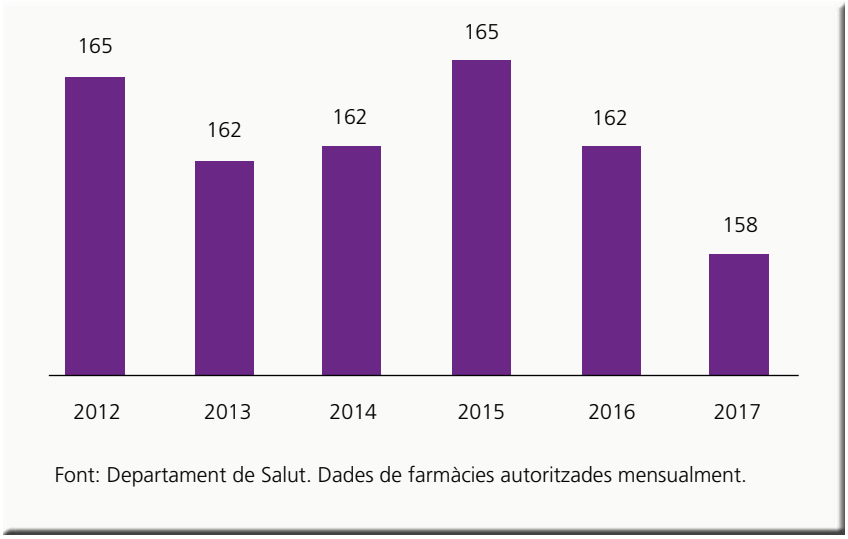
El programa de tractament de manteniment amb metadona (TMM) és un dels tractaments d'elecció utilitzats per a la dependència de l'heroïna. El tractament inclou l'administració individualitzada de l'agonista opioide (metadona), actuacions en l'àrea mèdica, social, de salut o legal de les persones usuàries, on el treball multidisciplinari és essencial en el tractament. El TMM s'emmarca, doncs, dintre de les actuacions i estratègies de reducció de danys que pretenen disminuir els efectes negatius del consum de drogues.

L'any 1998 es va signar el conveni de col·laboració entre el Departament de Salut de la Generalitat de Catalunya, el Servei Català de la Salut i el Consell de Col·legis de Farmacèutics de Catalunya, mitjançant el qual es preveu que l'elaboració, la conservació, la dispensació i l'administració de la medicació pot realitzar-se, a part dels serveis farmacèutics dels centres autoritzats, a les oficines de farmàcia.

Les farmàcies que voluntàriament participen en aquest programa han de comptar amb l'autorització expressa del Departament de Salut per prestar el servei. El pagament del servei a càrrec del CatSalut és per pacient atès i mes i l'import s'actualitza segons l'IPC anual de Catalunya. No hi ha copagament per part de l'usuari.

La mitjana de farmàcies autoritzades durant període gener 2012-desembre 2017 és de 162; no obstant això, al 2012 era de 165 i al 2017 de 158, fet que suposa una davallada del 4,2% (Gràfic 1).

Gràfic 1. Mitjana anual de farmàcies autoritzades en el programa de manteniment amb metadona. Catalunya, 2012-2017.

Font: Departament de Salut. Dades de farmàcies autoritzades mensualment.

Pel conjunt de Catalunya, el percentatge de farmàcies autoritzades per prestar el servei de manteniment amb metadona s'ha situat entre el 4,9% i el 5,31%. Proporcionalment hi ha més farmàcies autoritzades a les províncies de Lleida i Tarragona que a Girona i Barcelona (Taula 1).

Taula 1. Percentatge de farmàcies autoritzades en el programa de manteniment amb metadona. Catalunya, 2012-2017

	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Barcelona OF autoritzades	93	90	90	93	90	89
Barcelona OF totals	2247	2265	2278	2291	2306	2314
% OF autoritzades s/OF totals	**4,1%**	**4,0%**	**3,9%**	**4,1%**	**3,9%**	**3,8%**
Girona OF autoritzades	16	16	16	15	15	14
Girona OF totals	335	337	344	346	349	352
% OF autoritzades s/OF totals	**4,8%**	**4,7%**	**4,6%**	**4,3%**	**4,2%**	**3,8%**
Lleida OF autoritzades	19	18	19	20	20	20
Lleida OF totals	191	192	195	197	197	197
% OF autoritzades s/OF totals	**9,7%**	**9,4%**	**9,8%**	**10,1%**	**10,1%**	**10,1%**
Tarragona OF autoritzades	37	38	38	37	37	36
Tarragona OF totals	327	328	333	335	337	337
% OF autoritzades s/OF totals	**11,4%**	**11,5%**	**11,3%**	**11,0%**	**11,%**	**10,7%**
Catalunya OF autoritzades	165	162	162	165	162	158
Catalunya OF totals	3100	3122	3150	3169	3189	3200
% OF autoritzades s/OF totals	**5,3%**	**5,2%**	**5,1%**	**5,2%**	**5,1%**	**4,9%**

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades facilitades pel Departament de Salut. El nombre de farmàcies autoritzades correspon a la mitjana anual. OF: Oficina de farmàcia

Pel que fa al nombre d'ordres mèdiques facturades, la mitjana se situa en 12.363 (Taula 2).

Taula 2. Nombre d'ordres mèdiques anuals facturades. Catalunya, 2012-2017.

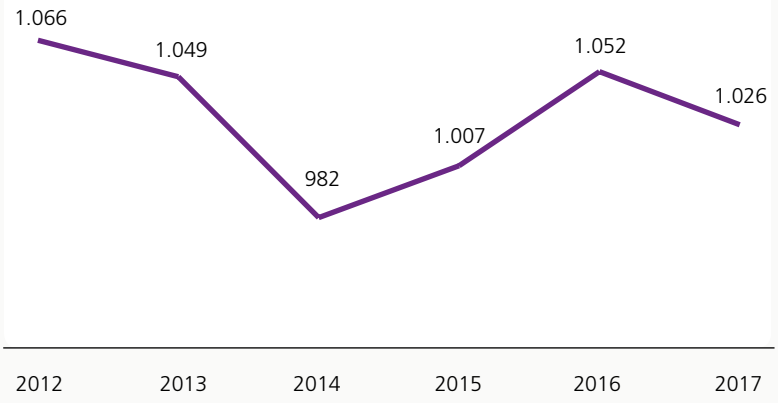
	Barcelona	Girona	Lleida	Tarragona	Total
2012	7.637	946	720	3.493	12.796
2013	7.470	948	853	3.317	12.588
2014	6.669	926	959	3.229	11.783
2015	6.904	896	1.107	3.171	12.078
2016	7.503	853	1.247	3.015	12.618
2017	7.252	810	1.252	2.999	12.313

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades facilitades pels Col·legis de Farmacèutics.

Més de 1.000 pacients són atesos mensualment al programa de manteniment amb metadona

Com que cada ordre mèdica correspon a un pacient, la mitjana anual de pacients atesos cada mes se situa en 1.030. En el Gràfic 2 s'exposa la mitjana anual obtinguda per cadascun dels 6 anys d'estudi.

Gràfic 2. Mitjana anual de pacients atesos cada any en el programa de manteniment amb metadona. Catalunya, 2012-2017.

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades facilitades pels Col·legis de Farmacèutics.

Cal assenyalar que no totes les farmàcies autoritzades presten el servei i que cada comarca catalana compta com a mínim amb una farmàcia autoritzada. A més, des del 2016 totes les farmàcies autoritzades utilitzen una plataforma tecnològica per a la gestió d'aquest servei, proporcionada pel Consell. Aquesta plataforma permet registrar les dades relatives a la gestió del servei en l'àmbit de la dispensació i permet fer una anàlisi més exhaustiva sobre aspectes del programa com són dosis, formes farmacèutiques i pauta de recollida, entre d'altres.

Programa per a la determinació del risc d'infecció del VIH per mitjà del test ràpid

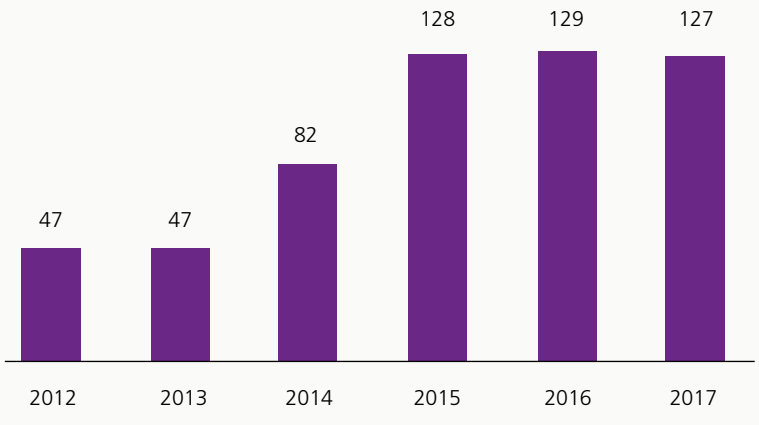
L'objectiu del programa és facilitar el coneixement de l'estat serològic davant la infecció per VIH de les persones que presenten conductes amb un risc elevat de contagi. Es tracta d'un cribratge oportunista a població demandant que compleix criteris epidemiològics susceptibles de constituir risc d'infecció. En aquest sentit, des de la farmàcia comunitària s'ofereix al ciutadà la possibilitat de fer-se la prova de detecció ràpida de VIH i saber-ne el resultat en 20 minuts, mantenint en tot moment una situació de confidencialitat. En cas que el resultat de la prova sigui reactiu, es deriva el pacient a l'hospital de referència. La prestació del servei preveu un copagament per part de l'usuari.

El Pla director de la sida és l'organisme que determina les àrees geogràfiques on es presta aquest servei i el nombre de farmàcies necessàries, seguint criteris de seroprevalença. Aquestes farmàcies han de rebre una formació específica, que inclou coneixements sobre el VIH, la realització de la prova, i habilitats comunicatives i d'acompanyament per encarar els resultats reactius, a fi d'obtenir la corresponent acreditació per prestar el servei.

El servei sota la fórmula de la concertació es va començar a proporcionar el maig del 2012 a diverses poblacions de l'àrea metropolitana de Barcelona i a les ciutats de Tarragona i Reus. A l'any 2014 es va ampliar a Lleida ciutat i a Girona ciutat, i al 2015 a El Vendrell, Valls, Amposta, Tortosa i a Barcelona ciutat.

El nombre de farmàcies acreditades ha passat de les 47 al 2012 a les 127 del 2017, la qual cosa representa un increment del 170,2% (Gràfic 3), increment alineat amb l'extensió territorial del programa.

Gràfic 3. Nombre farmàcies acreditades per a la determinació del risc d'infecció del VIH per mitjà del test ràpid. Catalunya, 2012-2017.

Font: Dades facilitades pels Col·legis de Farmacèutics. OF: Oficines de farmàcia acreditades al mes de desembre de cada any.

La Taula 3 detalla el percentatge de farmàcies acreditades per província. Al 2012, el percentatge era de l'1,5%, i al 2017 prop del 4%.

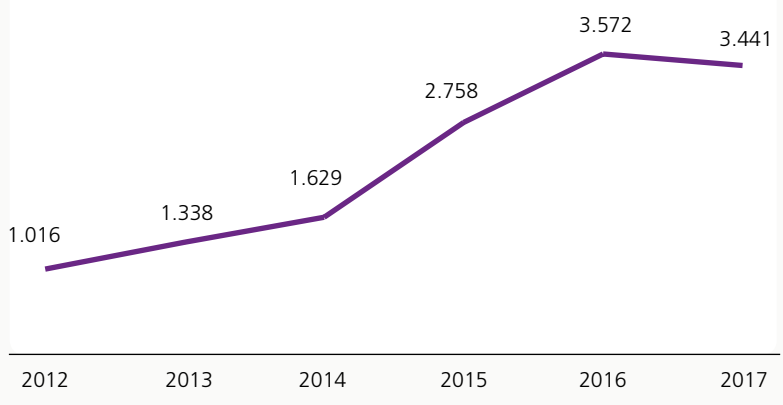
Taula 3. Percentatge de farmàcies acreditades per a la determinació del risc d'infecció del VIH per mitjà del test ràpid. Catalunya, 2012-2017.

	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Barcelona OF acreditades	35	35	34	73	72	72
Barcelona OF totals	2247	2265	2278	2291	2306	2314
% OF acreditades s/OF totals	**1,56%**	**1,55%**	**1,49%**	**3,19%**	**3,12%**	**3,11%**
Girona OF acreditades	0	0	22	21	23	23
Girona OF totals	335	337	344	346	349	352
% OF acreditades s/OF totals	0,00%	0,00%	**6,40%**	**6,07%**	**6,59%**	**6,53%**
Lleida OF acreditades	0	0	14	14	14	12
Lleida OF totals	191	192	195	197	197	197
% OF acreditades s/OF totals	0,00%	0,00%	**7,18%**	**7,11%**	**7,11%**	**6,09%**
Tarragona OF acreditades	12	12	12	20	20	20
Tarragona OF totals	327	328	333	335	337	337
% OF acreditades s/OF totals	**3,67%**	**3,66%**	**3,60%**	**5,97%**	**5,93%**	**5,93%**
Catalunya OF acreditades	47	47	82	128	129	127
Catalunya OF totals	3100	3122	3150	3169	3189	3200
% OF acreditades s/OF totals	**1,52%**	**1,51%**	**2,60%**	**4,04%**	**4,05%**	**3,97%**

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades facilitades pels Col·legis de Farmacèutics referides a les farmàcies acreditades i el Departament de Salut pel nombre total de farmàcies. OF: Oficina de farmàcia.

Pel que fa al nombre de proves facturades a càrrec del CatSalut, també s'observa un major nombre de proves fetes en augmentar l'oferta del servei, sobretot amb l'entrada al programa de la ciutat de Barcelona a finals del 2015. El total de proves en aquest període ha estat de 13.754. Entre l'any 2013 i el 2017 s'ha registrat un increment del 157,2%.

Gràfic 5. Nombre de proves facturades. Catalunya, 2012-2017.

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades facilitades pels Col·legis de Farmacèutics.

El nombre de resultats reactius detectats durant el període estudiat és de 135, fet que suposa una taxa de positivitat propera de 10 per cada 1.000 proves. La Taula 4 exposa els resultats reactius per cadascun dels anys i el percentatge de positivitat respecte les proves facturades.

Les farmàcies comunitàries tenen una taxa de positivitat de 10 per cada 1.000 proves, superior a l'esperada en població general

Taula 4. Evolució resultats positius i taxa de positivitat. Catalunya, 2012-2017.

	Resultats reactius	% resultats positius
maig-des 2012	9	0,89%
2013	14	1,05%
2014	16	0,98%
2015	33	1,20%
2016	34	0,95%
2017	29	0,84%
maig-des 2012	135	0,98%

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades facilitades per la Subdirecció General de Vigilància i Resposta a Emergències de Salut Pública sobre els resultats positius.

Programa de detecció precoç de càncer de còlon i recte

L'objectiu del programa de detecció precoç de càncer de còlon i recte és reduir la incidència i mortalitat del càncer de còlon i recte mitjançant la detecció i el tractament dels adenomes colorectals i del càncer en fases inicials.

En aquest cas, s'han inclòs les farmàcies en el circuit del programa per fer-lo més accessible a la població diana d'entre 50 i 69 anys i augmentar la participació. Així, des de les farmàcies que ofereixen aquest servei s'acull la demanda de l'usuari convidat pel programa, es detecten les exclusions i es refereix a la població d'alt risc a l'oficina tècnica de cribratge, es motiva intrínsecament a la participació i es resolen els dubtes o idees errònies sobre el valor del cribratge, el seu possible resultat o la colonoscòpia de diagnòstic. Al mateix temps, es distribueix el col·lector als usuaris convidats a participar en el cribratge i l'usuari el retorna a la farmàcia un cop hagi recollit la mostra.

Les farmàcies que presten aquest servei reben una formació específica i passen a ser col·laboradores en el programa. En tractar-se d'un cribratge poblacional, no s'aplica cap copagament als usuaris.

El Pla director d'oncologia determina les zones geogràfiques on es du a terme aquest servei. Un cop incorporat un territori, el cribratge es repeteix cada dos anys. A maig de 2012, data en

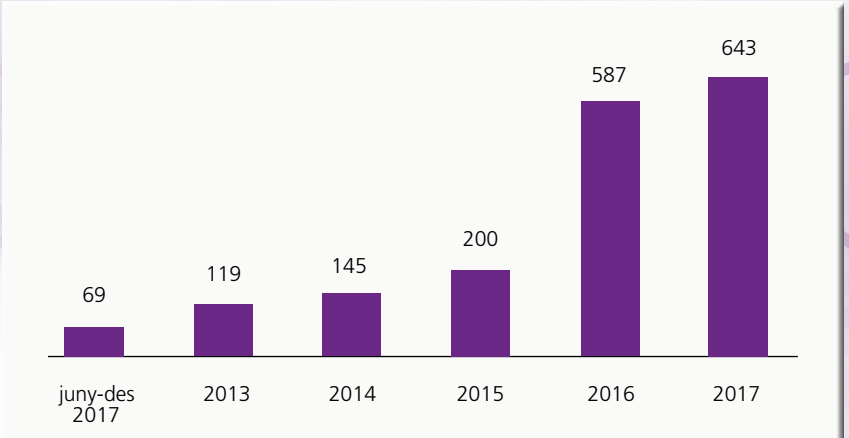
què es va concertar el servei, aquest s'oferia a les àrees d'influència de l'Hospital Clínic i de l'Hospital del Mar de Barcelona, Vilafranca del Penedès i algunes zones del Baix Llobregat. Al 2013 s'hi va afegir la comarca del Baix Empordà i l'ABS de Tremp i la de la Pobla de Segur al Pallars Jussà. S'han anat fent ampliacions territorials al 2014, 2015, 2016 i 2017, i actualment totes les poblacions de l'Alt Pirineu, de Barcelona i de Girona estan cobertes pel programa amb el model farmàcia.

El programa compta amb una logística que garanteix la traçabilitat de la mostra des de que és entregada a l'usuari fins que és processada en el laboratori de referència. La taxa d'incidència és inferior a 1/1.000 bosses contenidores de col·lectors amb mostres mobilitzades.

El nombre de farmàcies col·laboradores en la prestació d'aquest servei s'ha anat incrementant amb l'ampliació territorial del programa. Les rondes territorials, l'activació seqüencial de les ABS, i la no coincidència entre la delimitació territorial per províncies i la delimitació sanitària, dificulten poder disposar d'una fotografia exacta del nombre de farmàcies involucrades a cada moment. No obstant això, sí que s'aporta el nombre mensual de farmàcies actives que han facturat el servei a càrrec del CatSalut i la mitjana anual com a indicador de la participació de les farmàcies col·laboradores. La millora dels sistemes de centralització de registre permetrà disposar d'informació més acurada en el futur.

El Gràfic 5 mostra la mitjana anual de farmàcies que han facturat el servei per aquest període.

Gràfic 5. Mitjana anual de farmàcies facturadores en el programa de detecció precoç de càncer de còlon i recte. Catalunya, 2012-2017.

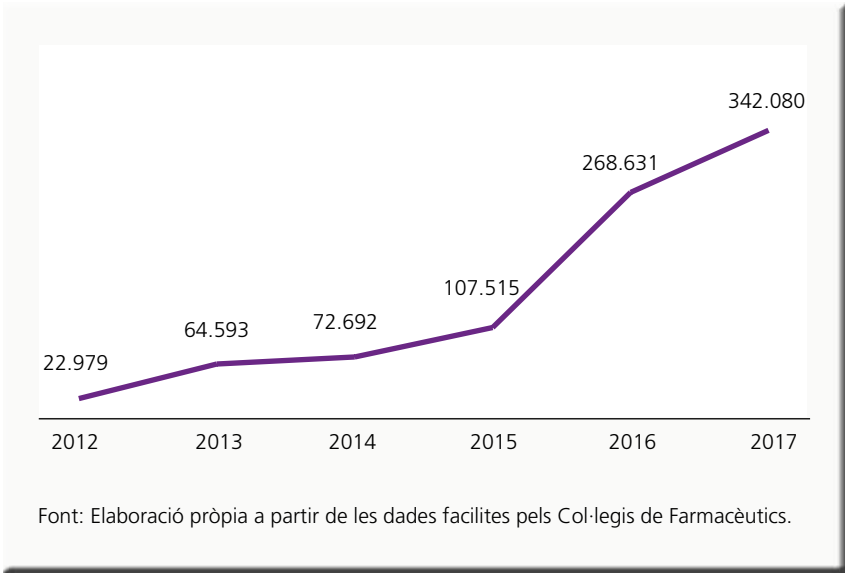
Font: Elaboració pròpia a partir de les dades facilitades pels Col·legis de Farmacèutics.

Des de la concertació del servei fins a l'any 2017, la mitjana de farmàcies que han facturat al CatSalut ha augmentat un 831,9%. També s'observa que entre l'any 2015 i el 2016 és quan es produeix el creixement interanual més elevat de tota la sèrie, amb un 194,4%, mentre que entre el 2016 i el 2017 la variació ha estat del 9,48%.

Pel que fa als tests entregats a l'usuari perquè els retorni amb la mostra a la farmàcia, el nombre ha anat augmentant progressivament, conforme s'ha anat ampliant el servei al territori. L'any 2017 es va arribar als 342.080 col·lectors entregats (Gràfic 6).

La inclusió de la farmàcia comunitària en el model organitzatiu de la prevenció del càncer de còlon i recte contribueix a augmentar la participació

Gràfic 6. Nombre de col·lectors entregats i facturats. Catalunya, 2012-2017.

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades facilites pels Col·legis de Farmacèutics.

El darrer informe del programa de detecció precoç del càncer de còlon i recte a Catalunya, que analitza el període corresponent a l'any 2015, constata que el 85,4% de la població convidada a participar ho va ser en el model que integra la farmàcia comunitària. Amb un total de 279.198 persones elegibles, la taxa de participació global dels territoris amb aquest model organitzatiu per aquest període va ser del 42,3% (36,3% - 48,1%), mentre que la taxa de positius va ser del 4,7% (4,6% - 9,5%).

Conclusions

L'aposta del Consell de Col·legis Farmacèutics de Catalunya va clarament encaminada a integrar els serveis farmacèutics assistencials en línies estratègiques i en projectes singulars continguts en el Pla de Salut. Entenem que aquesta és la manera de contribuir al fet que la farmàcia comunitària s'integri de manera més efectiva en el sistema sanitari i que els farmacèutics proporcionin als pacients atenció de màxima qualitat.

Perquè un servei farmacèutic assistencial funcioni, cal que l'usuari el percebi com a necessari, que sigui avaluable i sostenible, que aporti valor en termes de resultats en salut, que l'actuació farmacèutica sigui protocol·litzada, resolutiva i integrada en el sistema sanitari i que el farmacèutic el proporcioni amb la corresponent formació i acreditació. També és essencial disposar d'eines de registre que permetin recollir les actuacions professionals dutes a terme i definir indicadors vàlids per mesurar el valor en termes d'impacte dels serveis d'atenció farmacèutica.

Aquest document ha sigut realitzat per:

M. Pilar Gascón, Pilar Rius, Rafel Guayta-Escolies, Àngels Dronda i Guillermo Bagaria

Consell de Col·legis de Farmacèutics de Catalunya

Observatori del Sistema de Salut de Catalunya (OSSC)
Agència de Qualitat i Avaluació Sanitàries de Catalunya (AQuAS)

Roc Boronat, 81-95 (2a planta)
08005 Barcelona
Tel.93 551 39 00
Fax.93 551 75 10
http://observatorisalut.gencat.cat

L'Agència d'Avaluació i Qualitat Sanitàries de Catalunya (AQuAS) és una entitat adscrita al Departament de Salut. La seva missió és generar el coneixement rellevant per contribuir a la millora de la qualitat, la seguretat i sostenibilitat el sistema de salut de Catalunya, posant l'enfocament en l'avaluació i utilitzant com a instruments principals la informació, el coneixement i les tecnologies de la informació i les comunicacions. L'AQuAS és membre fundador de la International Network of Agencies for Health Technology Assessment (INAHTA), membre corporatiu de la Health Technology Assessment International (HTAi), membre fundador de la International School on Research Impact Assessment (ISRIA) i membre del grup Reference site "quatre estrelles" de l'European Innovation Partnership on Active and Healthy Ageing de la Comissió Europea. També forma part del CIBER d'Epidemiologia i Salut Pública (CIBERESP), del grup de Recerca en Avaluació de Serveis i Resultats de Salut (RAR) reconegut per la Generalitat de Catalunya i de la Red de Investigación en Servicios Sanitarios en Enfermedades Crónicas (REDISSEC).

Es recomana que aquest document sigui citat de la manera següent: Gascón MP, Rius P, Guayta-Escolies R, Dronda A, Bagaria G. Evolució de la prestació de serveis d'atenció farmacèutica i serveis relacionats amb la salut comunitària a les farmàcies de Catalunya 2012-2017. Monogràfics de la Central de Resultats, núm. 29. Barcelona: Agència de Qualitat i Avaluació Sanitàries de Catalunya. Departament de Salut. Generalitat de Catalunya; 2018.

Les persones interessades en aquest document poden adreçar-se a:
Observatori del Sistema de Salut de Catalunya (OSSC)
Agència de Qualitat i Avaluació Sanitàries de Catalunya
Roc Boronat, 81-95 (segona planta). 08005 Barcelona
Tel.: 93 551 3888
Fax: 93 551 7510
http://observatorisalut.gencat.cat

© 2018, Generalitat de Catalunya. Agència de Qualitat i Avaluació Sanitàries de Catalunya

Edita: Agència de Qualitat i Avaluació Sanitàries de Catalunya (AQuAS) Primera edició: Barcelona, juliol 2018

Disseny: Joana López-Corduente

Correcció: El Taller del Llibre, SL

Alguns drets reservats:
© 2018, Generalitat de Catalunya. Agència de Qualitat i Avaluació Sanitàries de Catalunya (AQuAS)

Els continguts d'aquesta obra estan subjectes a una llicència de Reconeixement-NoComercial-SenseObresDerivades 4.0 Internacional. La llicència es pot consultar a:
https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.ca

Generalitat de Catalunya
Departament de Salut

Agència de Qualitat
i Avaluació Sanitàries de Catalunya